

C 51.059Hgy

Egyházi zenék

Katona József Könyvtár
Kecskemét

D51000406693

C 51.059

Magyar Könyvtár

EGYHÁZI ZENÉNK.

IRTA

SZENT-GÁLY GYULA.

KECSKEMÉTEN,
NYOMATOTT SZILÁDI LÁSZLÓ KÖNYVNYO
1899.

a a
zene fejlő-
dazon ala-
na arra a
endszer, a

ne.
Cl
f

31.928 / 2

Psallite Domino, qui habitat in Sion.

A keresztény vallás már kezdettől fogva nagy súlyt fektetett a zenére, mert az áhitatot, a vágyat egy szebb, jobb világ után a siron túl, sem a szó, sem más művészet nem képes oly mélyen, oly igazán kifejezni, mint a zene.

A mint már a zsidók úgy tekintették a zenét, mint az összekötő kapcsot, a közvetítőt Isten és ember között: úgy tekintették azt a keresztények is, sőt fokozottabb mértékben.

Azt a hatalmat, melyet a zene az emberi kedélyre gyakorol, már az első keresztények fölismerték és mint Sokrates egyháztörténetirő említi, már szt. Ignác (47—107. Kr. u.) antiochiai püspök rendszeresen kezdte alkalmazni az éneklést az istentisztelet alkalmával. Ez a szokás a keresztény egyházakban nemcsak elterjedt és általánossá lőn, hanem mindinkább ápolott is és már a 2-ik században nyomát találjuk annak a törekvésnek, — mint arról Tertullian és Origenes, valamint alexandriai Clemens értesítenek bennünket, — hogy a katolikus egyházi ének a keresztény istentisztelettel mindenben megegyezőleg és megfelelőleg rendeztessék és megállapittassék.

A vágy, hogy a zenét — mely kezdetlegessége daczára is mély és megrázó hatásokra volt képes, mint azt szt. Ágoston saját magáról föl is említi — minél alkalmasabbá tegyék arra a főséges föladatra, melyet reáruháltak: idézte elő a zene fejlődését általában, mert ennek lehet köszönni, hogy mindazon alapok, melyek nélkül a zene soha sem fejlődhetett volna arra a fokra, melyen ma áll, megvették. Ez alapok a hangrendszer, a

vonalszer, a többszólamúság és a metrika, melyeknek rendezése vagy föltalálása mind lángbuzgalmú egyházi férfiak nevéhez fűződik; nevezetesen a hangrendszert Ambrus milánói püspök rendezte először, melyet aztán nagy szent. Gergely pápa még tovább fejlesztett. A hangjegyírást 4 vonal segítségével arezzói Guidó benzés szerzetes alkalmazta rendszeresen, mert már előbb tettek kísérletet neumákkal, majd egy és két vonallal, mely kísérletek azonban még kevés eredménynyel jártak s csak annyiban bírtak értékkel, hogy az eszmét a vonalszer szerint való hangjegyíráshoz megadták.

Hucbald, szintén benzés szerzetes kezdte alkalmazni a kísérő szólamot, kölni Franko pedig a hangok idejének meghatározásával alapját vetette a metrikának.

E rövid kitérés után — melylyel csak rá akartam mutatni arra a fontos szerepre, melyet a keresztény egyház zenéje a zeneművészet fejlődésében betöltött — visszatérek tulajdonképeni tárgyamhoz. Meglévén az alap, melyre építeni lehetett, a keresztény egyházi zene csakhamar hatalmasan kezdett virágozni s a fönséges hymnusok, zsoltárok hangjai, mint termékenyítő haromszöppek hullottak a bűn forrásától eltikkadt szivekbe, fölelevenítve azokat a hitet, fölvidámítva egy szebb jövő reményével s betöltve a szeretet éltető melegével.

E korból valók az egyház legremekebb, legmagasztosabb énekei, melyeket nagy szent. Gergely pápa kiválogatva és rendezve, összegyűjtött és följegyeztetett s melyek most már a katolikus egyház szertartásaival elválaszthatatlanul és megmásíthatatlanul egybeforrtak s a mely énekeket az ő nevéől *gregorián* énekeknek nevezünk.

Ezen énekeknek megragadó, áhitatot keltő ereje abban a mély vallásos érzésben rejlik, mely azokat diktálta s a mely minden egyes hangjában oly fönségesen jut kifejezésre. Később, midőn a hitélet nem volt már oly benső, hanyatlani kezdett az egyházi zene is, főleg az ellenpontozatos kidolgozás túlhajtása által, mely mesterkéltté, világi színezetűvé tette. Annyira aláhanatlott az egyházi zene lassankint, hogy a reformáció korában, midőn az új vallás templomaiban felcsendültek az egyszerű, magasztos chorálok hangjai — szükségessé vált a katolikus egyházi zenének reformálása is.

E reform Palestrina nevéhez fűződik (élt 1514—1594.), ki

miséjével — melyet jóltevőjéről *Missa Papae Marcelli*-nek nevezett — az egyházi zene terén új korszakot teremtett. Úgy ezen, mint többi egyházi műveiben szakit megelőzőinek mesterkéeltségével és az ellenpontozatos művészi kidolgozást a kifejezés mély bensőségével, egyszerű és dallamos szólamvezetéssel egyesíti.

Művei még hosszú időközön át mintái lesznek a főséges egyházi stílnak. Követői közül *Nanini*, *Felice* és *Giovanni Anerio* és *Allegri* emelkednek ki különösen.

A Palestrina stíl az egyházi zenében egy ideig megőrizte tisztaságát még követőinél is, lassanként azonban mindig több és több, az egyházi stíl komolyságával össze nem férő elem került bele, s azt a maga szépségéből teljesen kiforgatta. A mint azelőtt az ellenpontozatos kidolgozás túlhajtása tette mesterkéltté, szárazzá az egyházi zenét, a XVIII. században viszont a dallam túltengése, egyes énekesek vagy énekesnők kedvéért bevett hangcsikornyák ép az ellenkező végletbe hajtották az egyházi zene művelőit.

Míg azelőtt a legfőségebb hangszer, az orgona volt a magasztos egyházi zenének méltó interpretatora és a műveket fiú-hangokkal kombinált vegyeskarra irták: a hangszeres zene és a primadonna-kultus fejlődésével és térfoglalásával a zenekart és az énekesnőket is alkalmazni kezdték, s a komoly, magasztos egyházi stíl helyébe a hatásvadászó, minden bensőség nélkül való csillogó, érzéki zene lépett.

Ezt az irányt a három klasszikus mester, Haydn, Mozart, Beethoven sem tudta megváltoztatni, annál kevésbbé, mivel működésöknek ereje nem az egyházi zene terén nyilvánult első sorban s így oly műveket, melyek Palestrina műveihez hasonlóan, új irányt jelöltek volna meg: nem is teremtettek.

Az egyes nagy zeneszerzők — természetesen nem lévén meg bennök az igazi vallásos meggyőződés — vagy nem irtak egyáltalán egyházi műveket, vagy ha irtak is, azok azt a benyomást keltik, melyet pl. egy csinált virágokból remekül elkészített csokor ébreszthet bennünk. Bámuljuk a készítő ügyességét, mondjuk művészetét, melylyel a valódi virágot oly csalódásig hűen utánozza, hogy az első pillanatban talán tévedésbe is ejt bennünket, de igazán nem tudjuk élvezni, mert hiányzik belőlök a természetes színek utánozhatatlan üdesége, végtelenségig finom árnyalata és a virágnak lelke, az illat.

Ezeknek az egyházi műveknek is megvan művészi struktúrájuk, mely a zenész embert bámulatra ragadja és csodálja bennök a teremtő elme nagyságát, — de hiányzik belőlök az élet, a melegség, melyet csak az igazi vallásos meggyőződés adhat. Nem lévén hivatott művelő, természetesen aláhanyatlott az egyházi zeneirodalom és többnyire a kisebb-nagyobb egyházak karmesterei művelték azt, nem annyira benső szükségből, mint inkább szokásból vagy kenyérkeresetből, már pedig nagyon jól tudjuk azt, hogy a reális haszonért való küzdelemben az ideál szenved legtöbbet.

Hozzájárult a hanyatlás előidézéséhez az is, hogy az énekesnők és a zenekar alkalmazása által az egyházi karok föntartása jóval költségesebb lett és így jól szervezett ének- és zenekart csak a nagyobb jövedelemmel rendelkező egyházak tarthattak fenn. A divattól azonban a kisebb egyházak sem akartak elmaradni s hogy a nagyrészt dilettánsokból alakult karok — melyek a nagy mesterek műveivel megbirkózni nem tudtak — szintén produkálhassanak zenés miséket, egyes jóhiszemű egyházi karnagyok kezdtek egész könnyű stílusban írni zenés miséket, melyek „Missa ruralis“ (paraszt mise) név alatt ismeretesek. Eltekintve attól, hogy az ily misék legnagyobb részében hiányzik a benső tartalom, az áhitat keltésére szükséges vallásos érzés, még zenei tekintetben is telve vannak izléstelenséggel és a hely szentségének meg nem felelő, operetteszerű passageokkal.*)

Az egyházi zenének ez az elfajulása azonban nem maradt visszahatás nélkül, úgyannyira, hogy egyesek az orgonán kívül minden más hangszert ki akartak küszöbölni a templomból, s csupán a gregorián éneket és az annak alapján Palestrina által megteremtett egyházi zenét tartották egyedül elfogadhatóknak.

Mások ismét nem zárták ki az egyes hangszereket, nagyon helyesen, hanem megkövetelték azoknak stilszerű alkalmazását. Ebből a küzdelemből kifolyólag keletkeztek Németországban e

*) Én magam hallottam ily zenés misét egy kisebb vidéki városban, melynek előadásában közreműkött két énekesnő, két énekes, egy hegedűs, egy trombitás és egy üstdobos, meg az orgonista. Valósággal komikumszamba ment az az erőlködés, mit ez a pár ember elkövetett; főleg a trombitás és a dobos és nemcsak az előadók, hanem maga az előadott mű (?) is önkéntelenül a vásári komédiás bódékat juttatták a hallgató eszébe. De hát azért zenés mise volt az mégis!

század közepén a szt. Cecilia egyletek, melyek az egyházi zenének reformálását tűzték ki feladatul, s melyek már szép eredményt értek el. E példa után indulva, most már hazánkban is alakulnak ily egyletek, főleg püspöki székhelyeken s lassanként talán sikerülni fog az egyházi zenét ismét visszaterelni arra a helyes útra, a melyről eltért.

Mindezeket előrebocsátva, áttérek most már tulajdonképeni tárgyamra: mily mértékben ápolják városunkban az egyházi zenét. Nálunk — egy-két műkedvelői szereplést részint még Lovass János róm. kath. kántor idejében, a ki egyes alkalmakkor férfikarra tanított be miséket, részint az újabb időkben néhány izben vegyeskarral és zenekarral előadott misét leszámítva — az egyházi zene művelése a középiskolai ifjúságra van bízva teljesen. Mivel a nevelés célja az értelmi és érzelmi világot egyenletesen fejleszteni, az érzelmekre pedig a vallás és a zene hatnak leginkább: nagyon helyes, sőt szükséges, hogy az egyházi zene is bizonyos tekintetben a tanítás tárgyát képezze, de csak annyiban, a mennyiben ez az ifjúság zenei képzettségének és képességének megfelel. Hogy bizonyos zenei képzettséget érjen el az ifjúság, ez attól függ, van-e alkalom a rendszeres elméleti és gyakorlati énektanítást párhuzamosan a karének tanulással keresztül vinni? Nálunk még eddig, sajnos, nagyon kevés gondot fordítanak a középiskolai énektanításra s mig pl. Németország gymnasiumaiban az énektanulás kötelező és hetenkint 8—12 óra esik rá, nálunk az énektanítás jóformán attól van függővé téve, van-e kedve a tanulónak az énekkarba belépni, vagy nincs.

A heti óraszám 2—4 között váltakozik, kivéve az ev. ref. gymnasiumokat, melyek dicséretes példával járnak elől, a mennyiben náluk a négy alsó osztályban az ének tanulása a kötelezett tantárgyak közé van fölvéve, osztályonként heti 2 órával, s azonkívül a karénekre külön van még heti 3—4 óra, összesen tehát heti 11—12 óra, a mint erről bárki meggyőződhetik nemcsak a helybeli, hanem más ev. ref. gymnasium értesítőjéből is.

Nálunk a róm. kath. főgymnasiumban heti 4 óra van szánva az énekre. Ebből 2 óra jut az első osztályban az alapismertetek elsajátítására, 2 a karénekre.

Tekintve más iskolák viszonyait és a körülményeket, tagadhatatlan, hogy a róm. kath. egyházközség nemes intenczióval és

a legjobb akarattal járt el akkor, midőn az ének- és zenetanítást — az ország sok más középiskoláját megelőzve — az általa fön- tartott intézetben rendszeresítette, a mennyire azt a középiskolai tanterv megengedi.

Ily kevés óraszám mellett is lehet némi eredményt fölmu- tatni és az énektanulást paedagogiailag gyümölcsözővé tenni, ha nem szakad meg az elméleti és gyakorlati képzés fonala rögtön az első osztály elvégzése után, hanem azt helylyel-közzel a kar- ének órákon is folytatni lehet. És ez lehetséges is, ha nem követelnek az ifjúságtól erejét meghaladó ének-productiokat, a melyek miatt, hogy mégis betaníthatók legyenek, nemcsak az elméleti és gyakorlati továbbképzést kell elhanyagolni, hanem az énekeseket még külön órákra is berendelni. Ennek pedig mi a következése? Az, hogy az a kevés alapismeret, melyet a gyer- mek az első osztályban elsajátított, lassanként feledésbe megy, mivel nincs alkalmá azt ismételni, emlékezetében mintegy meg- rögzíteni s így a harmadik, negyedik osztályban, — mikor pedig már lehetne követelni bizonyos fokú hangjegyolvasási és elő- adásbeli ügyességet — némi fegyelmezettséget, melyet a kar- ban való éneklés folytán mégis megszereznek, leszámítva, a tanárnak csaknem olyan gyakorlatlan énekesekkel kell fáradoznia, mint az első osztályban. Így aztán a könnyebb művek betanu- lása is több időbe és fáradságba kerül, a nehezebbeknek pedig úgy betanítása, mint betanulása valóságos tortura. A különórákra való berendelést pedig — ha ez sűrűn történik — az amúgy is eléggé megterhelt és kevés szabad idővel rendelkező gyermek zaklatásnak veszi és nemcsak az énekórákat utáltatja meg vele, hanem könnyen alkalmat ad neki fegyelmi vétség elkövetésére, a mennyiben tudva azt, hogy az ének nem kötelező tárgy, taná- rának szavát sem tartja magára nézve kötelezőnek és úgy köny- nyit magán, hogy ha épen kedve van eljönni a különórára, eljön, de a legtöbb esetben valami ürügyet keres és talál, hogy azt elmulasztza. Hogy ez mennyiben járul az énekórákon különben is nehezen fön tartható fegyelem megszilárdításához, azt fölösleges bővebben fejtegetni.

Ilyen módon érzük el aztán a kitzűött czéllal egyenesen ellenkező eredményt. A helyett, hogy a gyermek az éneket meg- szeretné és azt kedvvel gyakorolná, megutálja azt, mert nem lát benne mást, mint oly tárgyat, mely szabadidejétől megfosztja,

a nélkül, hogy ezért valami szórakozást vagy ismeretet nyujtana neki kárpótlásul. Mindezt bővebben fejtegetve, messze eltérnék tárgyamtól s úgy az egyházi zene fejlődését, mint ezt csak azért érintettem, hogy álláspontomat az alábbiakban jobban meg tudjam okolni.

A legjobb, legnemesebb intenczióból kifolyólag még a hatvanas évek elején szokássá vált nagyobb ünnepeken zenés miséket előadatni az ifjúsági ének- és zenekarral.

Ez a szokás, mely évtizedeken át föntartotta magát, s melyet most néhány évi szünetelés után újra fölelevenítenek: nemcsak hogy elő nem mozdítja azt a kettős czélt, — t. i. az egyházi zene fölvirágzását és a középiskolai ének- és zenetanítás magasabb fokra való fejlesztését — melynek érdekében kezdeményezték, hanem mindkettőnek határozottan kárára van. Ne büszkélkedjünk azzal, hogy ez szokás az egész világon egyedül csak minálunk van meg, mert már maga ez a tény gondolkodóba ejthet bennünket. Hiszen ha olyan életrevaló, olyan üdvös ez a szokás, annyi évtized óta már bizonyosan akadt volna utánczónk, mert hát más gymnasiumokban is van ének- és zenekar, nemcsak nálunk és sajátságos, az én tudomásom szerint eddig még sehol sem kultiválta az ifjúsági ének- és zenekar a zenés miséket.

Azt sem lehet ebből következtetni, hogy talán a mi gymnasiumunk áll első helyen az ének- és zenetanítás terén, mert hiszen, — nem is számítva a fővárosi középiskolákat — a mienknél fejlettebb zenei étellel bíró vidéki városok határozottan jobb anyagot szolgáltatnak, mert a tanulóknak jó nagy része már bizonyos zeneismerettel bír, mikor a gymnasiumba kerül, míg nálunk alig akad az első osztályban egy-kettő. Arra sem lehet támaszkodni, hogy az elemi iskolában már megtanulják legalább a hangjegy-ismeretet, mert bizony 90% sem ismeri a hangjegyeket közülök s így a legegyszerűbb dolgokkal kell kezdeni ott, a hol legalább a hangjegyek nevének és értékének ismeretét már meg lehetne követelni.

Czikkelyem elején vázoltam az egyházi zene fejlődését és ebből azt látjuk, hogy az egyházi zene virágzásának fénykora a római iskola, vagyis Palestrina és követőinek idejére esik, a hanyatlást pedig a zenés misék elfajulása idézte elő, s hogy végre most az egyházi zene reformálásának korát éljük, a midőn

iparkodnak azt a fattyúhajtásoktól megtisztítani és visszaterelni abba a komoly, magasztos irányba, melyet a hely szentsége, a cél, hogy Isten dicsőítésére és a vallásos áhitat fölkeltésére szolgáljon, megkövetel.

E rövid vázlatból is megérthető, hogy mily irányban kell haladnunk, ha az egyházi zenét ápolni, fejleszteni és azt az ifjúság érzelmi nevelésénél is föl akarjuk használni, s hogy ezt a célt az ifjúsági zenés misék föntartásával nemcsak hogy elő nem mozdítjuk, hanem egyenesen hátráltatjuk.

Már maga az a tény, hogy zenés mise *csak* női hangokkal kombinált vegyes karra van írva, elegendő ok arra, hogy az ifjúsági zenés misék eltöröltessenek.

Külömbőség van ugyanis a női és a fiú szoprán és alt hangok terjedelme között. Míg a női szoprán a kétvonalas g-ig, á-ig könnyen mozog, a fiú szoprán már az f-et is erőltetve éneklí. A női alt a kétvonalas c-ig mehet, míg a fiú alt már az egyvonalas á-nál nyerssé, kellemetlenné válik. A hangterjedelemnek megfelelőleg, természetesen úgy a női, mint a fiú szoprán és alt-nál más és más hangok lesznek azok, melyek természetesen, üdén, minden megerőltetés nélkül kellemesen hangzanak.

Míg a női szoprán az egyvonalas f-től a kétvonalas f-ig, az alt a kis nyolczados h-tól az egyvonalas h-ig terjedő fekvésben a legszebb, a legcsengőbb: a fiú szoprán az egyvonalas c-től a kétvonalas c-ig, az alt a kis nyolczados g-től az egyvonalas g-ig énekel legkönnyebben és legszebben. A különbség tehát 3—4 hang.

Nem segítünk a bajon avval, ha — a mint tették — a magasabb hangokat, f-et, g-ét vagy á-t például egy nyolczaddal lejjebb énekeltetjük, vagy azok helyett az összhangnak megfelelő más hangot veszünk, mert ezzel még nem változtattuk meg az általános hangfekvést és így, — mivel a női hang fekvése 3—4 hanggal magasabb, mint a fiú hangé — az ily módon javított(?) zenés miséknél a fiú szoprán és alt, habár f-et sem énekel, azért mégis oly magas, a hang természetének meg nem felelő fekvésben mozog, a mely utóvégre is kifárasztja az énekest és kellemesen, könnyen csengő hang és simán folyó éneklés helyett erőlködést és az e miatt szükségessé vált folytonos lélekzetvétel miatt megszagotott kiabálást hallunk.

Ezen a bajon csak úgy lehet segíteni, ha az egész előadandó művet a fiú hangok fekvésének megfelelőleg átdolgozzuk, a minek pedig nincs értelme akkor, midőn — tekintettel az ének- és zenekar hiányos képzettségére — megfelelő műveket a bennök előforduló és képzett énekest, zenészt igénylő nehézségek miatt elővenni úgy sem lehet.

Hogy azonban mégis legyen zenés mise és azt az ifjúság adja elő, fölhasználták erre a célra azokat a főtebb említett könnyű stílusban írt u. n. rurális miséket, tehát épen azokat, melyek kevés kivétellel inkább színházba vagy czirkuszba valók, s melyektől ép azért az egyházi zenét meg akarják tisztítani.

De még ezeknek betanítása és betanulása is — aránylagos könnyűségük daczára — elég hosszú időbe és meglehetősen fáradtságba kerül olyan karral, melynek különben is kevés képzettségű tagjai évről-évre változnak és így arra sem igen lehet támaszkodni, hogy egy, már betanult művet néhány órai áttanulás után újra elővehetünk. Kezdetből fogva végig szerencsés voltam az iskola tanításában részesülni és így személyes tapasztalatból mondhatom, hogy bár ez idő alatt 2—3 mise járta évről-évre, vagyis folyton a már tanultakat használtuk föl: az egész évnek legnagyobb része a mise újratanulásával telt el és nagyon kevés idő jutott az évről-évre előadandó világi művek begyakorlására. Abban az időben azonban enyhítette a dolgot némileg az, hogy bizonyos időközökben a délutáni istentisztelet előtt az összes ifjúság négy hangra tanult be új, vagy ismételt át már előbb betanult egyházi énekeket, melyeket az ifjúsági miséken énekeltek, s ezt rendszeren egy zenéhez értő kegyesrendi tanár végezte. És bizony-bizony sokkal inkább megfelelt a célnak ez, mint a zenés misék forszirozása, mert azokat az egyszerű énekeket a hazai egyházi zeneirodalomnak leghivatottabb művelői, a Zsasokovszky testvérek finom érzékkel és izléssel válogatták össze és a fiú-hangoknak megfelelő hangterjedelemben dolgozták föl és összhangosították. Tudta azokat az utolsó diák is, a kinek csak egy kevés hallása volt s a napról-napra való éneklésük folytán oly egyöntetű, korrekt volt előadásuk, hogy valóban az áhitat érzését keltették föl a hallgatóban.

Zsasokovszky énekgyűjteménye helyett később behozták a Szepesi-féléit, a mely már inkább egy különben lánglelkű zenebarátnak dilettáns műve és nem számol az ifjúság hangterjedel-

mével. Elhagyták a délutáni istentiszteletek előtt való összejövetelt, a melyre pedig ép most lett volna nagyobb szükség, hogy a teljesen új anyagot átdolgozzák s mivel a rendes énekórákon nem volt idő a más egyházi énekek begyakorlására, énekelték azokat egy hangra, úgyszólván a templomban gyakorolva be, a minek eredménye az a vontatott, szaggatott éneklés lett, a melyről alig lehet az ifjúságot leszoktatni, s melyet mély sajnálkozással hallottam, midőn hosszas távollét után városomba visszakerültem.

Vajjon, ha nem töltik el az időt a rendes énekórákon a zenés misék betanulásával, megtörténhetett volna-e ez? Bizonyára nem, mert hiszen én magam midőn szerencsés voltam a főgymnasiumban az ének- és zenetanári állást elnyerni, minden évben tanítottam be a világi műveken kívül — pedig alig volt év, mióta alkalmazva vagyok, hogy 3—4 ünnepély ne lett volna, a mi azelőtt nem fordult elő — 7—8 egyházi művet olyan mesterektől, mint Arcadelt, Palestrina, Praetorius stb. Ha ezt így lehet folytatni évről-évre, ismét az ifjúság közkincsévé válnak ezek a művek és le lehet az ifjakat szoktatni arról a vontatott, szaggatott éneklésmódról, mely már rossz szokássá vált és még a más, világi művek betanításánál is küzdeni kell ellene és így a haladást is akadályozza.

Ha már most összegezzük az elmondottakat, arra az eredményre kell jutnunk, hogy az ifjúsági zenés misék forszírozása úgy egyházi, mint művészeti és paedagogiai szempontból káros.

Egyházi szempontból káros, mert az egyházi zenének ép azt a faját műveli az ifjúság, mely, a mint kimutattam, az egyházi zene hanyatlását idézte elő, s a mely ellen nemcsak a legtekintélyesebb egyházi férfiak, hanem hirneves zeneszerzők is küzdenek,*) mivel világi színezetű stílusuk miatt egyáltalán nem szolgálnak a vallásos áhitat fölkelésére, másrészt a célznak meg nem felelő tartalom és pongyola kidolgozás miatt az egyházi zene fejlődését sem mozdítják elő.

*) Wagner Richárd az egyházi zenéről ezeket mondja: „Az emberi hang mint a szt. igék legméltóbb közvetítője, kell, hogy első helyet foglaljon el az egyházban, nem pedig az instrumentális disz, vagy épen a napjainkban a legtöbb egyházi zeneműben előforduló *trivialis czinczolás* (Geigerei).“ (Gesammelte Schriften 2. köt. 337. l.)

Ha művészeti oldalát tekintjük a dolognak, szintén csak azt konstatálhatjuk, hogy úgy az ifjúság, mint a közönség zenei izlésének elrontására vezet. Hiszen ez már magának a dolognak természetéből kiviláglik. A hely szentsége, a cél megköveteli, hogy az egyházi ének és zene előadása korrekt, bizonyos művészi fokon álló legyen, mert ellenkező esetben nem erényt gyakorolunk, hanem vétket követünk el. Már maga az a tény, hogy úgyszólván gyakorlatlan énekesekkel és zenészekkel oly dolgot akarunk produkáltatni, mely mégis bizonyos fokú zenei készséget követel, eleve meggyőzhet bennünket arról, hogy korrekt előadást nem követelhetünk, még kevésbé akkor, ha — mint fentebb kimutattam — az előadandó dolog egyáltalán nem felel meg az énekesek hangterjedelmének. Az egyszerű, zeneileg kevésbé művelt embernek talán tetszeni fog, nem tagadom, de annak, ki csak egy kevés zenei izléssel bír, azt a szálnalmas erőlködést, melyet a meg nem felelő hangterjedelem miatt az énekesek, a nehezebb részeknél úgy az énekesek, mint a zenészek elkövetnek: valóságos gyötrődés végighallgatni.

Hogy aztán az ily produkció mennyiben járul hozzá akár az ifjúság, akár a közönség zenei izlésének fejlődéséhez, azt fölöslegesnek tartom bővebben fejtegetni.

Legtöbbet árt paedagogiai szempontból. Az énekórákból a legtöbb időt a zenés mise betanítása foglalja el s különben is kevés lévén a heti óraszám, a rendes képzés megszakad, sőt különórákkal kell pótolni, hogy az egyes ünnepélyeken előadandó világi művek is begyakorolhatók legyenek, esetleg egy-két egyszerűbb egyházi éneket betanuljon az ifjúság. Hogy eredményt érjünk el, egyik főkellék az, hogy a tanuló tárgyát megszeresse. És sajnos, ép az éneknél, a mely pedig már természeténél fogva magában bírja ezt a föltételt, a jelen körülmények között ezt kivinni szinte lehetetlen, mert a képzettségének meg nem felelő, nehezebb műnek betanulása a gyermekre nézve fárasztóvá lesz, kedvét elveszti, a különórákra való berendelés pedig nemcsak még jobban elősegíti ezt, hanem — mint már említettem, — fegyelmi kihágásokra is alkalmul szolgál és a fegyelem föntartását nehezíti meg.

Hol marad akkor az a paedagogiai cél, melyért az ének-tanítás a középiskolákba fölvétetett?

Mivel az évtizedeken át folytatott gyakorlás által az ifjú-

sági zenés misék megtartása annyira megcsontosodott szokássá vált, hogy úgy az intéző körök, mint a közönség most már követeli azokat és eltörlésöket úgy tekintené, mint a gymnasiumi ének- és zenetanítás hanyatlását, s mivel ezt a szokást, igaz ugyan, hogy a legjobb akarat és a legnemesebb intenczió, de egyúttal a dolog lényegében való járatlanság honosította meg: iparkodtam lehetőleg alaposan megvilágítani az okokat, melyek azoknak eltörlését a leghatározottabban megokolják, mert ha higgadtan, tárgyilagosan megfontoljuk az általam fölhozott és nagynevű mesterek véleményén, valamint saját tapasztalatomon alapuló okokat, lehetetlennek tartom, hogy az ifjúsági zenés misék legnagyobb barátja is be ne lássa tévedését.

Mióta hazakerültem, ha eddig szóval vagy tollal nem is, de néhány éven át az ifjúsági zenés misék teljes mellőzésével és helyettök a zeneiskolai növendékek és műkedvelők által betanult zenés misék előadásával tetteleg küzdöttem e szokás ellen. Ért e miatt már engemet sok gáncs és alaptalan vád, de — bár őszinte és jóakarató szándékom tudatában rosszul esett ez — haladtam tovább a magam útján, bizva abban, hogy idővel be fogják látni tévedésöket és akkor kárpótolva leszek fáradozásoméért.

Beláttam azonban saját tévedésemet is, mely abban áll, hogy egy több évtizedes szokást nem lehet egyszerre megszüntetni, ha csak a közvélemény maga is úgy nem alakul, hogy belássa a szokás helytelen voltát. Ehhez pedig az szükséges, hogy fölvilágosítsuk a közönséget tévedéséről és megmutassuk a helyes irányt, melyen haladni lehet és kell.

Ezt a célt tűztem magam elé, midőn az elmondottakban iparkodtam kimutatni az ifjúsági zenés misék káros hatását úgy egyházi, mint művészi és paedagogiai szempontból, s midőn az alábbiakban rámutatok arra, miként lehetne szerintem az egyházi zenét is az ifjúság belevonásával felvirágoztatni.

Meggyőződésem szerint az első teendő az lenne, hogy alkalmas énekgyűjteményt adjunk az ifjúság kezébe és első-sorban az ifjúsági miséken előadandó egyszerűbb egyházi énekeket gyakorolja be a kar és annak vezetése mellett az özszes ifjúság.

Nagyobb ünnepek alkalmával pedig az egyházi remekírók művei csendüljenek fel az istenházában, hiszen ezeknél magasz-

tosabb, megfelelőbb egyházi műveket különben sem találunk, mert ezek a mesterek — a mint említettem — fiú-hangokkal kombinált vegyeskarra irták műveiket és így a mellett, hogy valóban az Isten dicsőségére, a vallásos áhitat fölkeltésére szolgálnak, egyúttal — válogatva természetesen — nem rónak oly nehéz feladatot a karra, mert már az maga lényeges könnyebbség, hogy a hangterjedelemnek megfelelők s ha Róma szt. Péter templomában, tehát a központban, mely minden tekintetben az irányt adja meg napjainkban is — még pedig gyermek-énekekkel — ezeket a műveket éneklük: ránk nézve sem lesz szégyen, vagy visszaesés, ha ezeket az egyházi műveket énekel-tetjük ifjúságunkkal.

Ha ezt behozzuk, a csekély heti óraszám mellett is marad idő úgy a rendes továbbképzésre, mint azoknak az egyházi és a világi műveknek begyakorlására s akkor lényegesen javulni fog a helyzet s ha nem is rögtön, de néhány év leforgása után nemcsak fegyelmezett és a körülményekhez képest gyakorlott vegyeskarral fog rendelkezni az intézet, hanem a helyes megosztás által az egyházi zene művelése is virágzásnak indul. Mig ugyanis az ifjúság az egyházi zenének ezt a válfaját kultiválná, a zenés misék előadása egyelőre a zeneiskola növendékeinek és műkedvelőknek feladata lenne, kik mindenesetre — az arra való művekből válogatva — azt elő is tudnák adni, még pedig úgy, hogy az ájtatoskodást nem zavarni, hanem emelni fogják, a mint azt pár ízben meg is mutatták.

Mindenesetre kérdésbe sem jöhet az az előny, mely akkor állana elő, ha egy rendes egyházi ének- és zenekar alkalmaztatnék. Ez azonban, legalább egyelőre, *pium desiderium*, melyet azonban pótolni lehetne az által, ha legalább egyesek, a keret lenne állandóan alkalmazva, a hiányokat pedig a zeneiskola pótolná. És ez nem is kivihetetlen terv.

Tekintve az óriási arányú fejlődést, melyet városunk az utóbbi időben minden téren elért, csakhamar elodázhatlanná fogja tenni egy rendes városi zenekar szervezésének kérdését. Siettetni fogja e kérdés napirendre kerülését főleg a színügy rendezése, mert addig, míg a direktorokra lesz bízva a zenekar szerződése az egy téli szezonnra, sohasem fogunk oly zenekarral rendelkezni, melynek fegyelmezettsége, előadásának művészi színvonalja a mi közönségünk nagy igényeit kielégíteni képes lenne

és megfelelő lenne annak a nagy áldozatnak, melyet a város évente a színügy érdekében hoz.

Már a mult évi értesítőben fejtegettem a városi zenekar szervezésének kérdését és nem akarok itt ismétlésekbe bocsátkozni, csak rá akarok mutatni arra a tényre, hogy a térzenék tartása — mely pedig jelentékenyen hozzájárulna a zenekar fönrtartásának költségeihez — most, midőn a vasúti sétatér rendeztetett, nemcsak lehetségessé vált, hanem szinte nélkülözhetlennek tűnik föl.

Ezek a kisebb-nagyobb okok és alkalmak végre is a megoldás felé fogják terelni a dolgot s ebben az esetben azt hiszem, az egyház sem zárkóznék el attól, hogy vizsontszolgálat fejében ő is hozzájáruljon a zenekar fönrtartásának költségeihez. Más városokban már régebb idő óta így van ez, pl. Szabadkán, Kassán stb., nem is említve Brassót, mely 25 tagból álló zenekarának fönrtartására — eltekintve attól, hogy a zenekar tagjai minden fellépésükért külön honoráltatnak a rendes fizetésen felül — évenként 8750 frtot áldoz.

Mindenesetre évekre szóló fejlődési processust jelent ez, de hitem szerint nincs messze az idő, midőn ez úgyszólván a közvélemény nyomása folytán be fog következni s akkor egyházi zenénk virágzása is biztosítva lesz. Addig is pedig iparkodunk kell az utat előkészíteni s a meglevő erővel odahatni, hogy az egyházi ének és zene minél inkább megfeleljen magas sztos hivatásának, úgy, hogy a ki hallja, elmondhassa szt. Ágostonnal: „Mennyire sirtam, oh Uram, hymnusaid és énekeid fölött, midőn a te kedvesen éneklő gyülekezetednek hangja oly hatalmasan megindított engemet. A hangok zsongtak fülemben és szivembe a te igazságod szállt. Ekkor föllángolt bennem az áhítat érzelme, könnyeim kicsordultak és én oly jól éreztem magamat.“ (Vallomások IX. 2.)

2016 AUG 3 1

2009 SZEP 14

